

Nr 181.

Av herr **Wagnsson**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslärssämbetet vid universiteten.

Den åsikten gör sig numera dess bättre gällande i vida kretsar, att sådana ämbeten och tjänster, som ej längre fylla något verkligt samhällsbehov och som därför äro överflödiga, sakna existensberättigande och sålunda böra avskaffas. Detta krav blir så mycket mera tvingande, då det gäller sådana överflödsämbeten, vilkas vardagliga ändamål är att fullgöra väsentligen en från svunna tider arvtagen dekorationsuppgift, men som trots sin ålderdomlighet och otidsenlighet vid vissa tillfällen på grund av gällande lag bereda sina innehavare möjlighet att göra ett inflytande gällande, för vilket de sakna förutsättningar.

De nya universitetsstatuterna av den 28 januari 1916 ha åt prokanslärssämbetet tilldelat en dylik ställning. Den självskrivne prokanslärn — i Uppsala ärkebiskopen, i Lund biskopen i stiftet — utövar under normala förhållanden intet egentligt inflytande på universitetsangelägenheterna. Men vid förfall för kanslärn eller vid inträffad ledighet har prokanslärn »att bestrida de åligganden, som tillhöra detta ämbete», till dess Kungl. Maj:t förordnat om ämbetets upprätthållande.

Vid vissa tillfällen — och ett sådant inträffade under en avsevärd del av sistlidet år — kan alltså den självskrivne biskoplige prokanslärn i makt och befogenhet ersätta kanslärn, utan att några som helst garantier föreligga för att han äger de förutsättningar, som denne av universiteten genom fritt val bland »för nit för vetenskaplig odling kända män» utsedde styresman bör besitta. De

faktiska förhållandena ha också ådagalagt, att detta sakernas tillstånd icke inskränker sig att utgöra allenast ett lot mot den fria forskningen. Störande ingrepp ha förekommit och torde ingalunda under nu förhandenvarande förhållanden kunna för framtiden uteslutas.

Prokanslärens ställning som biskop i svenska kyrkan gör hans befogenhet högst betänklig, när det gäller handläggandet av sådana akademiska befordringsärenden, i vilka kyrkliga och dogmatiska intressen på ett eller annat sätt spela in. Särskilt gäller detta i de fall, där befordringsärendena falla inom den *teologiska* fakulteten. Med den läggning den teologiska undervisningen ännu har såsom konfessionellt knuten till statskyrkan följer självfallet, att prokanslärn icke kan förutsättas frigöra sig från benägenheten att gynna rättrogheten på den orädda vetenskaplighetens bekostnad.

Också ha från universiteten icke saknats röster, som krävt ändring i de nuvarande förhållandena. I riksdagen ha av enskilda motionärer såväl 1910 som 1913 och 1918 yrkanden i samma riktning framställts, ehuru tillsvidare utan framgång. Det vill synas som om avskaffandet av den kvarleva från en svunnen tid, som prokanslärsinstitutionen i dess nuvarande form utgör, ej gärna kunde längre uppskjutas.

En åtgärd i detta syfte är ett led i det viktiga strävandet att värna forskningsfriheten och begränsa det kyrkliga inflytandet på svenskt undervisningsväsen. Den nuvarande prokanslärsinstitutionen har en omiskänlig karaktär av symbol på kyrkans skenbara överhöghet över vetenskaplig forskning och dess utövare, som det bör vara angeläget att såsom oberättigad med hänsyn till faktiskt bestående förhållanden bringa ur världen. Den är vidare ägnad att åt den för fri forskning främmande biskopen skänka en auktoritativ ställning som tillförsäkrar honom ett obehörigt och skadligt inflytande på frågor, över vilka han icke bör äga medbestämmanderätt.

Skulle det av praktiska skäl vara nödvändigt att äga en lokal ställföreträdare för kanslärn bör denna utses efter samma grunder som kanslärn. Den betänkligaste sidan hos den nuvarande prokanslärsinstitutionen är, att ärkebiskopen och biskopen i Lund äro *självskrivna* innehavare av ämbetet. Denna bestämmelse ger uttryck åt en ohållbar och skadlig princip. Principens ohållbarhet ligger däri, att man förutsätter, att innehavarna av biskopsstolarna i Uppsala och Lund alltid äro för prokanslärsämbetets utövning lämpliga och skickliga. Det

bör nämligen stå klart, att de kvalifikationer, som fört sina bärare till en biskopsstol, visserligen *kunna*, men ingalunda *behöva* sammanfalla med eller vara förbundna med de kvalifikationer, som krävas av en prokanslär. Då så är fallet, bör det också vara uppenbart, att självskriften princip i förevarande avseende är ohållbar. Principen kan vara till skada därigenom, att prokanslärn vid befordringsärenden av sådan beskaffenhet, att de i ett eller annat avseende beröra de kyrkliga intressena, låta andra än strängt vetenskapliga synpunkter göra sig gällande.

Varje självskriften i fråga om innehavande av statsämbeten måste stå i strid med hela den modärna grundåskådning, som med fog kräver, att tillträdet till statsämbeten skall göras beroende endast av vederbörandes ådagalagda skicklighet och lämplighet för uppgiften och icke av några andra omständigheter.

Det synes vidare vara otvivelaktigt, att den biskopliga självskriften till prokanslärämbetet är en kvarlevande symbol för ett faktiskt förhållande, som redan för länge sedan upphört. Den tid, då universiteten förnämligast stodo i kyrkans tjänst såsom prästseminarier, är förbi. Teologien dominerar icke längre universitetens forsknings- och undervisningsverksamhet i samma grad som förr. Tvärtom kan man säga, att tyngdpunkten i universitetens verksamhet numera har förflyttats till de profana vetenskapernas område, och att varje anspråk från kyrkans sida att prägla universitetsarbetets allmänna läggning och inriktning numera betraktas som illegitimt. Därmed har också försvunnit det sakförhållande, som en gång legat till grund för den biskopliga självskriften.

Under hänvisning till det ovan anförda får jag hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslärämbetet vid universiteten må upphöra.

Stockholm den 31 januari 1922.

Ruben Wagnsson.